

ECOURI UCRAINENE

Revistă literar-culturală și educativ-informativă
a Uniunii Ucrainenilor din România

79 | DECEMBRIE
2025

MESAJUL PREȘEDINTELUI UUR CU PRILEJUL SĂRBĂTORILOR DE IARNĂ

Sărbătorile de iarnă revin în fiecare an ca un prilej de bucurie și de reîntoarcere la rădăcini, aducând cu ele lumina tradițiilor noastre, căldura familiei și frumusețea obiceiurilor strămoșești, care au trecut, nealterate, din generație în generație, și ne unesc oriunde ne-am afla. Aceste zile ne amintesc faptul că unitatea comunității ucrainene din România este una dintre cele mai mari valori ale noastre, iar frumusețea culturii ucrainene se regăsește atât în colindele care răsună în case, în masa de ajun pregătită după datină sau în simbolurile credinței pe care le păstrăm cu grijă, cât și în legătura nevăzută dintre oameni, în solidaritatea firească dintre copii, părinți și bunici, în felul în care limba maternă se transmite cu drag, ca un dar pentru generațiile viitoare.

Oriunde trăiesc ucrainenii din România, în sate istorice, în orașe mari sau în comunități mai mici, spiritul acestor sărbători creează același sentiment de apartenență și continuitate, aceeași bucurie a revederii și aceeași dorință de a păstra vie moștenirea noastră culturală. Conservarea limbii, a tradițiilor și a obiceiurilor ucrainene nu este doar o datorie morală față de cei care au apărut identitatea noastră de-a lungul secolelor, ci și o responsabilitate față de cei care vin după noi, pentru ca fiecare copil să știe colindele ucrainene, să înțeleagă frumusețea datinilor strămoșești și să fie mândru de cultura din care provine.

De-a lungul anilor, Uniunea Ucrainenilor din România a rămas aproape de comunitate, sprijinind inițiativele care întăresc legăturile dintre oameni, promovând educația în limba maternă, încurajând manifestările culturale și însoțind fiecare generație în drumul ei către afirmarea identității ucrainene. Uniunea rămâne principalul partener al membrilor comunității ucrainene, un spațiu sigur în care tradițiile prind viață, în care valorile noastre sunt prețuite și în care fiecare familie găsește continuitate, respect și susținere.

În această atmosferă de sărbătoare, în care sunetul colindelor și lumina stelei aduc pace în suflet și speranță în viitor, vă transmit urarea sinceră ca în casele dumneavoastră să domnească armonia și bucuria, iar în inimile fiecăruia să dăinuie căldura comunității din care facem parte.

Vă doresc un Crăciun fericit și un An Nou plin de sănătate, împliniri și inspirație, însoțit de credința că, împreună, putem păstra și transmite mai departe esența identității noastre ucrainene.

Președintele Uniunii Ucrainenilor din România,
Deputat **Nicolae-Miroslav PETREȚCHI**

35 de ani de la înființarea Uniunii Ucrainenilor din România

(Continuare din nr. 78)

După sesiunea oficială, programul aniversar a continuat cu cinci paneluri tematice de discuții, care au reunit reprezentanți ai mediului academic, ai administrației publice, ai organizațiilor specializate în cooperare transfrontalieră, ai cultelor, ai mass-mediei și ai comunităților ucrainene.

Panelul I – „Evoluția și identitatea comunității ucrainene din România”, moderat de George Grigorescu, a adus în prim-plan parcursul de peste trei decenii al comunității ucrainene în România, analizând, din perspectivă istorică, culturală și civică, modul în care limba maternă, educația, spiritualitatea, tradițiile și solidaritatea comunitară au contribuit la păstrarea identității etnice și la afirmarea publică a comunității. Conf. univ. dr. Ioan Herbil, pr. Vasile Colopelnic, pr. Mihai Cobziuc, Mihai Traista, Irina Liuba Horvat și Gheorghe Munteanu au subliniat rolul fundamental al Uniunii Ucrainenilor din România în consolidarea instituțională a comunității, în reprezentarea politică și în protejarea limbii materne, evidențiind faptul că UUR a funcționat, în cei 35 de ani de existență, ca un factor de stabilitate, de coeziune și de afirmare identitară, dar și ca un garant al dialogului cu instituțiile statului român. Dezbaterile au reliefat caracterul profund intergenerațional al identității comunității ucrainene în România și nevoia de a continua investițiile în educație, cultură și mass-media de limbă ucraineană.

Panelul II – „Păstrarea și promovarea limbii materne: educație și cultură materială și spirituală”, moderat de dl prof. Maria Szabo-Condrei, a fost dedicat școlii ca pilon central al identității minoritare și rolului formării cadrelor didactice și al cooperării dintre instituțiile de învățământ din România și Ucraina. Dincer Geafer, prof. Simona Ecaterina Bejan, prof. Nicolae Ciprian Anton, lect. univ. dr. Aliona

Bivolaru, prof. univ. dr. Volodymyr Antofiichuk și prof. Petru Belciu au subliniat importanța unei rețele educaționale stabile în limba ucraineană, a manualelor și programelor școlare adaptate, a tabelelor, olimpiadelor și competițiilor școlare, precum și a proiectelor universitare comune. Panelul a reliefat faptul că limba maternă nu este doar un instrument de comunicare, ci un vector de identitate, un spațiu de transmitere a valorilor și o garanție a continuității culturale, iar actul educațional, atunci când este dublat de cooperare internațională și suport instituțional, devine fundamentul unui viitor durabil pentru generațiile tinere.

Panelul III – „Comunitățile aparținând minorităților naționale ca punți de legătură în consolidarea cooperării trilaterale România – Ucraina – Republica Moldova”, moderat de dr. Dorin Popescu, a oferit o perspectivă geopolitică, diplomatică și socio-economică asupra rolului minorităților naționale ca mediatori între state, cultivând dialogul, stabilitatea și dezvoltarea regională. Intervențiile lui Dorin Popescu, Cătălin-Gabriel Done, conf. univ. dr. Serhii Hakman, Cezar Grozavu, Vasyl Demyanchuk și Mykhailo Pavliuk au arătat cum proiectele culturale, academice și administrative pot deveni infrastructuri de cooperare internațională și platforme de combatere a izolării, neîncrederii și radicalizării. Panelul a evidențiat potențialul strategic al comunităților ucrainene din România și al comunităților românești din Ucraina în arhitectura cooperării regionale trilaterale, România-Ucraina-Republica Moldova, cu efecte directe asupra educației, culturii, infrastructurii, economiei și securității regionale.

(Continuare la pag. 2)

Fabian POPOVICI,

consilier al Uniunii Ucrainenilor din România

35 de ani de la înființarea Uniunii Ucrainenilor din România

(Continuare de la pag. 1)

Panelul IV – „Comunicare și diversitate în administrația publică locală: între drepturi și eficiență”, moderat de Alexandru Gheorghe Mocernac, a oferit o privire realistă asupra rolului administrațiilor locale în gestionarea diversității culturale și etnice și în protejarea drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale. Primarii Ivan Claudiu Brinzanic, Maria Nicoryci, Petru Jecalo, Cardaș Ioan Cristian, Myroslava Levch și Roman Krutyi au împărtășit exemple de bune practici privind utilizarea limbii materne în administrație, investițiile în infrastructura educațională, conservarea patrimoniului cultural și colaborarea transfrontalieră. Dialogul a demonstrat că o administrație modernă poate fi simultan eficientă și identitară, apropiată de cetățeni și conectată la realitățile multiculturale ale comunităților din România și Ucraina.

Panelul V – „Contracurarea dezinformării, a propagandei și a manipulării: impactul asupra proceselor politico-sociale la nivel mondial”, moderat de Vasile Captaru, a adus în atenție una dintre cele mai complexe provocări ale spațiului contemporan al comunicării. Anca Doce, Claudia Victoria Nicolae, Alina Cristiana Cristescu și deputatul Ionel-Ovidiu Bogdan au analizat efectele dezinformării asupra democrației, ale propagandei asupra proceselor electorale și ale manipulării asupra comunităților vulnerabile, subliniind necesitatea consolidării alfabetizării media, a colaborării instituționale între mass-media, administrație și structurile de securitate, precum și a protejării minorităților naționale împotriva discursurilor ostile și a incitării la ură. Panelul a reliefat importanța presei responsabile și a sistemelor de alertă și educație socială într-o epocă în care informația devine uneori instrument de destabilizare.

În ansamblu, cele cinci paneluri tematice au demonstrat că Uniunea Ucrainenilor din România nu este doar o organizație reprezentativă, ci o instituție care generează dialog, expertiză, soluții și politici publice. Prin diversitatea temelor, prin calitatea intervențiilor și prin cooperarea dintre vorbitorii din România și Ucraina, dezbaterile au arătat că identitatea culturală, educația, colaborarea transfrontalieră, buna guvernare și protejarea spațiului informațional sunt piloni esențiali ai dezvoltării comunității ucrainene în România și ai consolidării relațiilor româno-ucrainene într-un context european în plină schimbare.

După sesiunile de paneluri, programul aniversar a continuat cu semnarea acordurilor de cooperare între administrațiile publice locale și unitățile de învățământ din România și Ucraina, consolidând rețele de colaborare pentru dezvoltarea locală, educațională, culturală și economică. Au fost semnate acordurile dintre Primăria comunei Săuca – Satu Mare și Primăria Bedevlea – Transcarpatia, dintre Primăria comunei Pișcolt – Satu Mare și Primăria Nadvirna – Ivano-Frankivsk, dintre Primăria comunei Culciu – Satu Mare și Primăria Lysets – Ivano-Frankivsk, dintre Primăria comunei Apa – Satu Mare și Primăria Noua Suliță – Cernăuți, dintre Primăria comunei Remeți – Maramureș și Primăria Bilobierizka – Ivano-Frankivsk, dintre Primăria comunei Remeți – Maramureș și Primăria Verhovyna – Ivano-Frankivsk, dintre Primăria comunei Remeți – Maramureș și Primăria Zelenka – Ivano-Frankivsk, dintre Primăria comunei Remeți – Maramureș și Primăria Toporivți – Cernăuți, dintre Primăria comunei Victor Vlad Delamarina – Timiș și Primăria Berehommet – Cernăuți, dintre Primăria comunei Știuca – Timiș și Primăria Horișni Șerivți – Cernăuți, dintre Primăria comunei Bethausen – Timiș și Primăria Lurkivți – Cernăuți, dintre Primăria comunei Izvoarele Sucevei – Suceava și Primăria Seleatyn – Cernăuți, dintre Primăria comunei Ulma – Suceava și Primăria Seleatyn – Cernăuți, dintre Primăria comunei Moldova-Sulița – Suceava și Primăria Vașkivți – Cernăuți, dintre Primăria comunei Dersca – Botoșani și Primăria Velykyi Kuciuriv – Cernăuți, dintre Primăria comunei Hănești – Botoșani și Primăria Kadubivți – Cernăuți, dintre Primăria comunei Avrămeni – Botoșani și Primăria Mămăliga – Cernăuți, dintre Primăria comunei Căndești – Botoșani și Primăria Nedăbăuți – Cernăuți, dintre Primăria comunei Știuca – Timiș și Primăria Tysmenytska, Ivano-Frankivsk (UA), dintre Primăria comunei Micula din județul Satu Mare (RO) și UAT Yamnytsia – Ivano-Frankivsk (UA) și dintre Liceul Teoretic „Iulia Hașdeu” Lugoj – Timiș și Liceul Yamnytsia – Ivano-Frankivsk, acorduri care reflectă rezultatele concrete ale activității Uniunii Ucrainenilor din România în direcția dezvoltării comunităților, a cooperării transfrontaliere și a apropierei dintre cele două țări.

Seara aniversară a adus evenimentului o dimensiune profund simbolică, prin desfășurarea Galei Uniunii Ucrainenilor din România, moderată de Fabian Popovici și Mihaela Nistor, un moment dedicat celebrării celor 35 de ani de existență instituțională și de continuitate. Dacă prima parte a zilei a aparținut reflecției, analizei și dialogului instituțional, Gala a adus în prim-plan

componenta afectivă și identitară a comunității, punând în lumină oamenii care au construit, au păstrat și au transmis mai departe spiritul ucrainean în România.

Atmosfera s-a deschis sub semnul recunoașterii și al recunoștinței, într-o formulă care a reafirmat un adevăr incontestabil: dincolo de proiecte, programe, parteneriate și inițiative, forța Uniunii Ucrainenilor din România se află în oameni, cei care au slujit identitatea ucraineană, limba maternă, tradițiile, cultura și memoria comunității, chiar și în momente dificile.

Primul moment solemn al Galei a fost dedicat membrilor fondatori ai Uniunii Ucrainenilor din România, personalități care, acum mai bine de trei decenii, au pus temelile unei organizații moderne și reprezentative. printre cei invitați pe scenă, s-au aflat figuri emblematice ale începuturilor UUR precum scriitorul și publicistul Mihai Mihailiuc și prof. univ. dr. Ioan Reboșapcă. Ridicarea întregii săli în picioare și aplauzele îndelungate adresate fondatorilor au transformat acest segment într-unul dintre cele mai încărcate emoțional momente ale serii, o recunoaștere colectivă a viziunii, curajului și efortului celor care au pornit pe drumul afirmării identității ucrainene în România.

Gala a continuat cu un moment dedicat membrilor merituosi ai comunității, invitați pe scenă prin intermediul președinților filialelor Uniunii Ucrainenilor din România, într-un demers simbolic care a arătat că evoluția comunității nu se sprijină doar pe marile proiecte naționale, ci și pe activitatea neobosită desfășurată în teritoriu. Au fost omagiați cei care promovează limba ucraineană în școli și în spațiul public, cei care mențin active tradițiile și obiceiurile, cei care sprijină cultura și coeziunea comunitară la nivel local, oameni care, prin efort constant și devotament, asigură vitalitatea comunității ucrainene în fiecare regiune a țării.

Un moment aparte al serii a fost rezervat conducerii Uniunii Ucrainenilor din România, căreia i-a fost recunoscut rolul determinant în consolidarea organizației și în reprezentarea comunității la nivel instituțional. Președintele Uniunii, deputatul Nicolae-Miroslav Petrețchi, a înmănat distincții membrilor Consiliului (Radei) UUR, colegilor alături de care conduce Uniunea și care își asumă zilnic responsabilitatea de a apăra interesele comunității cu profesionalism, seriozitate și loialitate. În continuarea acestui segment, au fost premiate și echipele redacțiilor Uniunii, precum și angajații departamentului administrativ, în semn de apreciere pentru munca lor constantă, discretă și esențială în desfășurarea proiectelor organizației și în menținerea unei activități instituționale coerente și eficiente.

Un omagiu cultural dedicat limbii ucrainene l-a reprezentat recitalul de poezie, care a pus față în față două generații unite de aceeași dragoste pentru cuvântul ucrainean. Profesorul Mihai Macioca, o viață întreagă dedicată educației și limbii materne, a deschis momentul, fiind urmat de eleva Shendyrk Marta, laureată a Concursului Național de Recitare a Poeziei Ucrainene, o întâlnire simbolică între generația care a format și generația care duce mai departe identitatea ucraineană.

Finalul serii a aparținut ansamblurilor artistice ale Uniunii Ucrainenilor din România, care au transformat scena într-o călătorie prin regiunile în care comunitatea ucraineană trăiește, creează și transmite mai departe tradițiile moștenite din generație în generație. Pe rând, au evoluat artiști și formații din toate colțurile țării, reunind specificul local într-o expresie comună a identității ucrainene: violonista Natalia Pancec din Filiala București, grupul vocal „Yasnytsya” al Filialei Galați, ansamblul „Kolomeika” al Filialei Suceava, grupul vocal „Zadunaiska Sici” al Filialei Tulcea, ansamblul „Cervona Ruja” al Filialei Arad, ansamblul „Sânziene Bănețene” al Filialei Timiș, grupul vocal „Nadiia” al Filialei Maramureș, ansamblul „Primăvara” al Filialei Botoșani, corul „Glasul Ucrainenilor” al Filialei Caraș-Severin și trupa de teatru „Favorit” a Filialei București. Prin muzică, dans, port popular și interpretare scenică, fiecare moment artistic a pus în valoare patrimoniul cultural al zonei de proveniență, iar împreună au conturat imaginea unei comunități diverse, dar unitare, în care tradițiile respiră, se reinventează și rămân un liant între generații.

Seara aniversară s-a încheiat într-o atmosferă profund emoționantă, în care comunitatea ucraineană din România a celebrat nu doar trecutul, ci și continuitatea unei identități transmise neîntrerupt, fiind premiați oamenii care au construit Uniunea și cei care duc mai departe cuvântul ucrainean, iar cântecul și dansul au readus în fața publicului forța legăturii dintre generații și sentimentul unei singure comunități, transmitând un mesaj limpede: ucrainenii sunt mai puternici atunci când sunt împreună, iar păstrarea limbii, culturii și tradițiilor înseamnă nu doar supraviețuire, ci dăinuire, o dăinuire care nu este întâmplare, ci alegere, responsabilitate și iubire față de rădăcini

„Concursul de creație literară și inițiere în cercetarea științifică” de la Cluj-Napoca, la a IV-a ediție

Filiala Cluj a Uniunii Ucrainenilor din România în parteneriat cu specializarea Limba și literatura ucraineană de la Universitatea „Babeș-Bolyai” au organizat, în perioada 30.10 – 13.11.2025, în cadrul evenimentului „9 NOIEMBRIE – ZIUA LIMBII UCRAINENE”, ediția a IV-a a „Concursului de creație literară și inițiere în cercetarea științifică”, la care au participat studenți din cadrul Facultății de Litere – UBB.

Concursul a avut drept obiective: dezvoltarea abilităților de comunicare în limba ucraineană, stimularea creativității, a cercetării, încurajarea competitivității, fiind organizat pe trei secțiuni: I. *Creație literară* proprie (poezie / proză / teatru) în limba ucraineană; II. *Elaborarea unui eseu / articol științific* pe diferite teme (cultură, lingvistică, istorie, etnologie ucraineană); III. *Traducerea unui text scurt sau a unui fragment*, la prima vedere, din limba ucraineană în limba română.

Prezentarea publică a lucrărilor, respectiv premierea câștigătorilor a avut loc la data de 13 noiembrie 2025 la Facultatea de Litere, str. Horea nr. 31, începând cu ora 17.00.

Juriul concursului a fost format din cadrele didactice universitare care predau la specializarea Limba și literatura ucraineană: lector univ. dr. Mihaela Herbil, redactorul-șef al revistei „Eouri ucrainene” – președinte; lector univ. dr. Cristina Silaghi, membru al colectivului redacțional al revistei „Eouri ucrainene” – membru și conf. univ. dr. Ioan Herbil, președintele Filialei Cluj, redactorul-șef al revistei „Curierul ucrainean” a UUR – membru.

Președintele Filialei Cluj a UUR, conf. univ. dr. Ioan Herbil, a deschis evenimentul, subliniind motivul și contextul desfășurării concursului și a citit, din legislație, paragraful care atestă celebrarea la 9 noiembrie, începând cu anul 2018, a Zilei Limbii Ucrainene, la inițiativa legislativă a deputatului Nicolae-Miroslav Petrețchi.

După prezentarea și analiza lucrărilor selectate, când studenții, ghidați de un spirit competitiv aparte și plini de dăruire și seriozitate, fie s-au manifestat creativ, fie și-au demonstrat abilitățile de elaborare a unui eseu sau articol științific ori de realizare a unei traduceri din limba ucraineană, membrii juriului au desemnat

câștigătorii celei de-a IV-a ediții a concursului, după cum urmează: ♦ la secțiunea „Creație literară”: Fedurean Anastasia – Premiul I; ♦ la secțiunea „Elaborarea unui eseu / articol științific”: Bilcec Jessica-Rahela – Premiul I; Papariga Ivan-Alin – Premiul II; Bociorec Vasile-Ionel – Premiul II; Boldea Amalia-Camelia – Premiul III; ♦ la secțiunea „Traducere unui text / fragment”: Firisciac Larisa-Tania – Premiul I; Sacală Maria-Lavinia – Premiul II.

Unul dintre principalele obiective ale Uniunii Ucrainenilor din România îl reprezintă susținerea și promovarea creațiilor literare și a cercetării științifice, deziderat realizat atât prin organizarea a numeroase simpozioane, conferințe, concursuri dedicate acestor domenii, cât și prin publicațiile sale, fie că este vorba de periodicele apărute sub egida UUR, fie de volumele editate de aceasta.

Sursa: www.uur.ro

Mihai Hafia TRAISTA

DIN ISTORIA LITERATURII UCRAINENE DIN ROMÂNIA ~ PERIOADA POSTBELICĂ ~

MAGDALENA LASZLO-KUȚIUK (1928–2010)

Magdalena Laszlo-Kuțiuik – critic literar, șevcencolog, ucrainist, publicist, traducător și cadru universitar la Universitatea din București – s-a născut la 30 august 1928, la Timișoara, într-o familie de evrei. Formarea ei intelectuală a fost marcată de un traseu universitar bogat: a studiat la universitățile din Cluj și București (1946–1949), iar mai târziu și-a desăvârșit pregătirea filologică la Universitatea din Harkiv, în Ucraina.

Poliglotă remarcabilă, stăpâna limbilor română, maghiară, ucraineană, rusă, engleză și franceză, ceea ce i-a permis să devină una dintre cele mai importante punți culturale dintre spațiul românesc și cel ucrainean în a doua jumătate a secolului XX. A popularizat literatura ucraineană în Europa de Est și a fost distinsă cu prestigiosul Premiu *Ivan Franko* (1972).

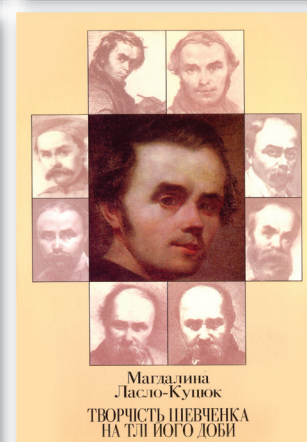
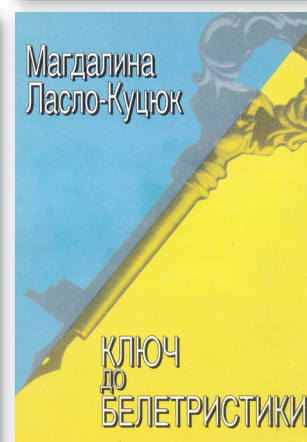
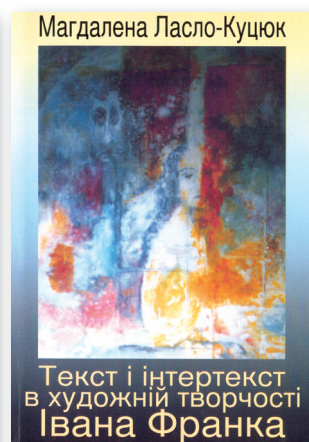
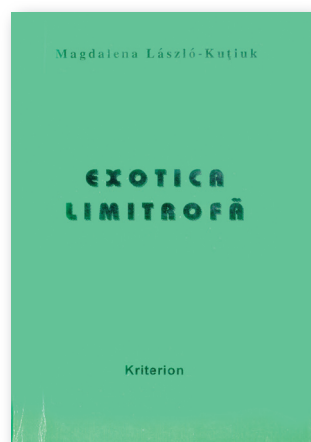
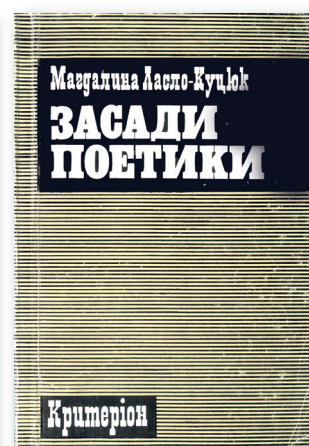
A fost soția poetului ucrainean Kyrylo Kuțiuik-Kocynskyi, alături de care a format un cuplu intelectual de referință.

Din 1971, Magdalena Laszlo-Kuțiuik a predat la Universitatea din București, contribuind decisiv la dezvoltarea studiilor ucrainistice în România. A încetat din viață la 2 septembrie 2010, în București, lăsând în urmă o operă vastă și riguroasă.

Printre cele mai importante lucrări publicate în limba ucraineană se numără: *Șevcenko în România* (1961); *Folclorul ucrainean din România* (1965); *Relațiile româno-ucrainene în secolul XIX și începutul secolului XX* (1972); *Problemele poeziei ucrainene* (1974); *Literatura ucraineană sovietică* (1975); *Marea tradiție* (1979); *Căutarea formei* (1980); *Capcanele*

poeticii (1983); *Cuvântul și focul* (1992); *Zei ai luminii și ai întunericului* (1994); *Cheia pentru beletristică* (2000); *Opera lui Șevcenko și epoca sa* (2002).

În limba română, a publicat lucrări precum: *Ghid de autocunoaștere. Elemente de socionică* (2000); *Relațiile literare româno-ucrainene în secolul al XIX-lea și începutul secolului XX* (1974, 1977); *Symbolismul european*, vol. III (1983); *Exotica limitrofă* (1997).

Eveniment editorial / Volum apărut sub egida UUR

DESPRE VIAȚĂ AȘA CUM E EA...

Recenzie la volumul de proză „*Madame Bovary*” (*Мадам Бовари*) de Mihai Hafia Traista, Editura RCR Editorial, București, 2025, 320 p.

Anul 2025 vine cu o noutate editorială, apărută la Editura RCR Editorial din București, cu sprijinul financiar al Uniunii Ucrainenilor din România. Este vorba despre volumul de proză „*Madame Bovary*” (320 p.), scris de Mihai Hafia Traista, cunoscut poet, prozator, dramaturg, traducător și jurnalist de origine ucraineană.

Volumul aduce în fața cititorilor două povestiri – o povestire cu titlu omonim, „*Madame Bovary*” („*Мадам Бовари*”) și povestirea „*Destin frânt*” („*Розбита доля*”), în care autorul reușește cu măiestrie să realizeze o frescă a satului ucrainean din Maramureșul istoric, într-o perioadă tulbură, aflată la confluența dintre două lumi – înainte și după Al Doilea Război Mondial. Lumea rurală este surprinsă în totalitatea aspectelor sale – geografice, sociale, economice, politice, religioase și culturale, prin intermediul unor personaje construite într-o manieră foarte credibilă, care se detașează prin trăsături bine determinate, încadrându-se în galeria tipologică specifică realismului de tip tradițional.

Povestirea „*Madame Bovary*” surprinde încă din titlu prin analogia cu celebrul roman al scriitorului francez Gustave Flaubert, dar va depăși orizontul de așteptare al cititorilor prin poveștile de viață pe care le evocă. Alcătuită din mai multe capitole, fiecare purtând un titlu care face referire la un personaj („*Petro din Hrușnyk*”, „*Diordioliuk*”, „*Maricika*”, „*Myhailo*”, „*Madame Bovary*”, „*Hercules din Carpați*”), și creând, inițial, impresia că fiecare capitol este independent, povestirea își va surprinde în final cititorul într-un mod foarte plăcut, răsplătindu-l pentru răbdare și dezvăluind legătura dintre personaje.

Povestirea o are în centrul atenției pe Maricika, o tânără fată din satul ucrainean Vyrhnianka, condamnată de la vârsta de cincisprezece ani să ducă o viață imorală. În încercarea de a-și salva tatăl de la sinucidere, fata va face o alegere care îi va marca întregul traseu existențial. Fapta sa o condamnă social, iar vocea colectivă a satului o stigmatizează, etichetând-o drept „*târfă*” și comparând-o cu răposata sa mamă, al cărei destin a fost similar. Alegerea făcută de Maricika devine astfel începutul unui drum presărat cu marginalizare, suferință și vină, într-o societate în care judecata comunității este neiertătoare.

Printr-un artificiu de compoziție, cititorul va face un salt în timp pentru a reconstitui începutul relației dintre părinții Maricikăi, Petro și Maria, o relație care pare condamnată încă de la început din cauza diferenței mari de vârstă dintre ei (Petro are patruzeci de ani, iar Maria are abia optsprezece ani). După o scurtă perioadă de conviețuire, tână femeie își va înșela soțul cu Oleksa Borcea, primul dintr-o serie de amanți. În ciuda eforturilor făcute de soț de a o opri, comportamentul Mariei scapă de sub control, iar naratorul comentează cu detașare că „*viața lor nu mergea bine*”¹ (pag. 35). Un posibil motiv al eșecului căsniciei ar putea fi modul în care a fost constrânsă Maria să accepte mariajul: pentru a o determina să se căsătorească cu el, Petro a apelat la vrăjitoarea satului, care i-a făcut farmece fetei. Relația forțată și presiunile constante făcute de soț asupra ei o determină, în cele din urmă, pe Maria să recurgă la sinucidere. Ironia destinului face ca și fiica ei, Maricika, să repete drama maternă și să se implice într-o relație cu Șandor, un bărbat mult mai în vârstă, care „*i-ar putea fi tată*”, ba chiar „*bunic*” (pag. 18), după cum comentează sătenii. Gestul tatălui – acela de a-l ucide pe Șandor – poate fi interpretat, pe de o parte, ca o încercare de a-și opri fiica să repete greșelile mamei, iar pe de altă parte, ca un act de răscumpărare simbolică a propriei vini față de Maria, față de care a păcătuit, pentru că s-a căsătorit cu ea prin mijloace necurate, condamnate de comunitate. Toate aceste elemente construiesc o adevărată radiografie a societății rurale din prima jumătate a secolului trecut, o societate profund marcată de superstiții, tradiții rigide și credință în forțele oculte, care influențează decisiv destinul oamenilor.

Capitolul „*Diordioliuk*” îl aduce în prim-plan pe Dioko Diordioliuk, un copil sărac, înfiat la vârsta de șapte ani de unchiul său, muncitor la pădure, unde va crește și băiatul, printre „*butinari și cai*”, și va fi pus la munci grele, până când pădurarul Troksler, amenințându-l pe unchi că încalcă legea exploatându-l pe copil, îl va lua la el și va începe să se ocupe de Dioko, învățându-l să scrie și să citească. Dorința pădurarului de a-l trimite la școală pe Dioko nu se va împlini, deoarece bătrânul își va găsi sfârșitul, iar băiatul, devenit adolescent între timp, va continua să lucreze cu tăietorii de lemne.

Un loc aparte, în acest capitol, îl ocupă barăcile din pădure în care crește băiatul, alături de muncitorii ce lucrează la tăierea lemnului. Acestea funcționează ca un adevărat microcosmos, o replică a celebrei „*poieni a lui locan*” din romanul „*Morometii*” al lui Marin Preda, în care sunt dezbătute evenimente sociale și politice majore, dovadă că acești oameni simpli sunt totuși atenți la schimbările din jurul lor. Un astfel de eveniment este moartea lui Iosif Vissarionovici Stalin, liderul Uniunii Sovietice, a cărei veste trece prin filtrul conștiinței colective a muncitorilor, stârnind reacții variate: unii se bucură că a murit, alții se arată compătimitori, rostind „*Dumnezeu să-l ierte!*”, în timp ce un altul întreabă retoric „*Care Dumnezeu? Stalin nu credea în Dumnezeu.*” (pag. 56). Aceste replici demonstrează diversitatea opiniilor și faptul că, în ciuda lipsei de educație formală, oamenii din barăci au o gândire critică și un spirit de observație dezvoltat.

La fel ca țărani din Siliștea-Gumești, adunați în jurul lui Ilie Moromete, și muncitorii din povestirea lui Mihai Hafia Traista încearcă să înțeleagă noțiuni abstracte precum comunismul

sau colectivizarea. Însă, pentru mintea unor oameni crescuți într-o cultură a proprietății individuale, în care pământul era o modalitate de validare a independenței individului în comunitate, ideea că statul ar putea confisca totul este de neconceput: „*Dacă o să-mi ia pământul, eu cu ce o să rămân?*” (pag. 57) – întreabă indignat Tonci, unul dintre tăietori. Discuțiile sunt pigmentate și cu glumele pe seama Marelui Conducător, ceea ce dovedește că oamenii au învățat să supraviețuiască situațiilor dificile prin umor și fină ironie.

Informațiile despre noua lume recent instaurată sunt completate de narator: în satul Vyrhnianka nu s-a făcut colectivizarea, pentru că oamenii erau prea săraci, dar s-a constituit „*To-vărășia*”, în care activau comuniștii, sătenii care rezonau cu noua ordine socială, ca de exemplu Anna Kocean, poreclită Anna Paukerka, deoarece făcea mereu referire la acțiunile Anei Pauker, ministrul de Externe al României, sau Iakov Liopak, „*cel mai înrăit dintre comuniști*” (pag. 63), care aștepta colectivizarea, deoarece visa să ajungă președinte de colhoz.

Capitolul „*Maricika*” o readuce în prim-plan pe tânăra de cincisprezece ani, a cărei viață continuă să fie marcată de alegeri dureroase și de marginalizare socială. După moartea pădurarului Șandor, își va părăsi satul natal și va merge să locuiască la bordelul de la Grădina Morii din Sighet,

împreună cu noul său amant – un căpitan horthyst. Întoarcerea acasă, prilejuită de moartea tatălui, trezește în ea dorința de a se întoarce la o viață simplă și de a se ocupa de gospodărie. Totuși, eroina este conștientă că reintegrarea în comunitate va fi dificilă, remarcând cu amărăciune: „*(...) târfa rămâne târfă, așa spun oamenii. Și dintr-una ca ea nu va ieși niciodată o gospodiniță.*” (pag. 73). Încercarea ei de a duce o viață demnă va fi însă zădărnicită de refuzul de a deveni amanta starostelui satului, Petro Hrenciuk. Astfel, Maricika va fi nevoită să fugă din nou, găsindu-și adăpost în pădure, în barăcile tăietorilor de lemne. Aici, devine iubita tuturor „*pentru că îi plăcea să iubească*” (pag. 83), având o singură dorință – ca războiul să se termine odată, iar ea să plece „*departe*”, la oraș, „*acolo unde nimeni nu o cunoaște*” (pag. 78), „*unde nu va mai fi «târfă»... Ea va fi o mare doamnă, iar doamnele sunt respectate de toți...*” (pag. 89). Se conturează astfel, în mod discret, tema orașului ca spațiu al anonimatului și al reconfigurării identitare, un refugiu pentru cei respinși de comunitatea rurală, în care regulile morale sunt stricte și orice abatere de la normele trasate înseamnă ostracizarea din partea comunității.

Concomitent cu povestea Maricikăi, capitolul relevă și efectele traumatizante ale ocupației horthyste, ce vizează trimiterea pe front a tinerilor din sat, dintre care, după terminarea războiului, unii se vor întoarce fără mâini, alții fără picioare, unii bolnavi, alții nu se vor întoarce deloc, iar reacțiile oamenilor vor fi diferite: „*Oamenii se bucurau... Oamenii plângeau... Oamenii blestema...*” (pag. 88).

Capitolul „*Myhailo*” continuă destinul Maricikăi, pentru care retragerea trupelor horthyste nu înseamnă realizarea planurilor de a pleca la oraș, deoarece se vede confruntată cu o schimbare neașteptată: atunci când se aștepta cel mai puțin, viața i-l va scoate în cale pe Myhailo Kosovan, un fost soldat, întors de pe front, invalid și fără adăpost, care va ajunge să locuiască în casa ei.

Relația cu Myhailo marchează o transformare profundă în parcursul existențial al eroinei: Maricika devine, pentru prima dată, femeia unui singur bărbat. Această nouă ipostază nu trece neobservată de comunitate, care continuă să o judece aspru, însă, treptat, vocile critice ale femeilor din sat încep să-și schimbe tonul, surprinse de empatia, bunătatea și altruismul pe care Maricika le arată față de Myhailo: „*Uite cum are grijă de un calic...*” (pag. 99). Această atitudine reprezintă o reevaluare lentă, dar semnificativă, a imaginii ei în ochii comunității.

Pe fundalul acestui început de reabilitare socială, povestea se intersectează cu realitățile dure ale satului postbelic. Promisiunile autorităților, conform cărora foștii soldați ar fi urmat să primească pământ după întoarcerea de pe front, rămân neîndeplinite, iar viața sătenilor se dovedește a fi la fel de grea ca înainte de război. Conștient de această nedreptate, Myhailo devine o voce a nemulțumirii colective și, împreună cu alți voluntari, propun un plan de redistribuire a pământurilor către cei nevoiași. Inițiativa lui atrage imediat suspiciunea și ostilitatea noii puteri instalate în sat, care vede în el un pericol pentru ordinea socială existentă.

Capitolul „*Tovărășii*” reconstituie imaginea satului transformat în noua orânduire, dar cu oameni creștini, care nu pot nicicum să priceapă cum e posibil să nu creadă comuniștii în Dumnezeu, pentru că „*ăsta e un mare păcat*” (pag. 103), dar care sunt surprinși de sărbătoarea zilei de 1 Mai, când în satul lor vin „*tovărăși*” de departe, iar ei află că „*acum nu mai există domni, noi toți suntem tovarăși*” (pag. 105). Pe fundalul acestor transformări sociale, destinele oamenilor își urmează cursul, iar Myhailo, bărbatul cu care Maricika locuiește, dar față de care are sentimente amestecate de „*milă și iubire ca față de un copil*” (pag. 131), se va îmbolnăvi.

Despre moartea lui Myhailo cititorul va afla abia în capitolul „*Madame Bovary*”, când o privire retrospectivă a Maricikăi va umple golul celor unsprezece ani scurși de la evenimentele relatate. Ea va rămâne, după moartea lui, cu același statut ambiguu – „*nici fată, nici măritată, nici văduvă – din nou singură, ca o tulpină în câmp*” (pag. 148), fiind prinsă între rolurile sociale tradiționale, ceea ce o condamnă la o existență periferică. Este momentul în care eroina are

Михайло Гафія Трайста

МАДАМ
БОВАРИ

¹ Traducerea din limba ucraineană în limba română a tuturor secvențelor din text ne aparține (C. S.).

curajul să-și îndeplinească visul – să plece să locuiască la oraș, „unde nimeni nu mă cunoaște, unde nimeni nu o să mă arate cu degetul – uite târfa!” (pag. 148). Plecarea la oraș reprezintă un pas spre emancipare, o fugă de judecata colectivă a satului. Rezultatele nu vor întârzia să apară – va ajunge să dețină, în Sighet, o prăvălie și un birt și să fie cunoscută de toți în oraș, câpătând porecla „Madame Bovary”, care conține o amară ironie: deși pare să fi atins un statut social superior, ea rămâne o figură vulnerabilă, dependentă de compromisuri. Vocea naratorului comentează ironic la adresa realității din perioada sovietică: „Acum e mare boieroică, e burgheză, dar doar pentru ea însăși, în timp ce pentru alții ea e tovarășa Maricika sau tovarășa mandatară, căreia statul i-a încredințat administrarea alimentarei și a birtului” (pag. 149). „Burghezia” Maricikăi este doar de formă, deoarece, în realitate, ea rămâne prinsă în structurile statului („tovarășă mandatară”). E o lume nouă, în care corupția și relațiile de partid sunt noile mecanisme de putere, în care schimbarea regimului politic nu înseamnă și schimbarea mentalităților. În ciuda succesului aparent, eroina continuă să fie vulnerabilă în fața bărbaților care văd în ea, în continuare, un mijloc de satisfacere a poftelor trupesti. Astfel, pentru a scăpa de insistențele sectoristului Ilie Urda, Maricika recurge la minciuni și strategii de supraviețuire, pretinzând că este amanta unui ștab de la Partid.

Acum Maricika are treizeci de ani și viața i-a mai rezervat o surpriză – pentru prima dată, îi scoate în cale dragostea adevărată în persoana tânărului Dioko Diordioliuk, în vârstă de doar cincisprezece ani, acel Dioko pe care cititorul l-a părăsit în baraca tăietorilor de lemne. Reacțiile sufletești ale femeii mature care se îndrăgostește pentru prima oară sunt surprinse direct de narator: „Ea simțea primăvara în suflet pentru prima oară... Pentru prima oară, inima ei zâmbea... lubea pentru prima oară... lubea un băiat cu cincisprezece ani mai tânăr decât ea.” (pag. 143). Naratorul insistă pe dimensiunea interioară a trăirii („inima ei zâmbea”), ceea ce sugerează că acum nu mai e vorba doar despre atracția fizică, ci de o nevoie profundă de afecțiune și sens. Maricika e conștientă că iubește acum așa cum n-a iubit pe nimeni în viața ei și decide să nu-i pese de ce vor zice oamenii, pentru că singurul lucru care contează e acela că „ea iubește. Restul nu are nicio importanță” (pag. 144)). Decizia Maricikăi de a nu-i păsa de gura lumii marchează un moment de eliberare, dar și de sfidare a prejudecăților, este un act de afirmare a propriei identități, în ciuda riscului de stigmatizare. În plan social, iubirea dintre cei doi rămâne o provocare la adresa convențiilor, o iubire imposibilă într-o lume dominată de prejudecăți.

Piese de puzzle care lipsesc din povestea lui Dioko Diordioliuk sunt completate în capitolul „Hercules din Carpați”. În trei ani, acesta ajunge campion la lupte libere, fiind cunoscut sub numele George Diordioliuk, supranumit „Hercules din Carpați”, un simbol al forței fizice, al speranței și al performanței sportive. Are o relație stabilă cu Maricika, pe care „o iubește până la uitarea de sine” (pag. 155), adică profund, autentic. Este mândria antrenorului Buzatu, care se laudă în fața tuturor că elevul său va participa la Jocurile Olimpice de la Roma. Viața lui pare să urmeze un traseu lin, dar inevitabilul se produce: intervine Sistemul și, în locul lui George, este trimis la Olimpiadă nepotul ministrului Energiei. Turnura tragică a destinului lui Diordioliuk evidențiază mecanismele opresive ale Sistemului și fragilitatea destinelor umane în fața arbitrarului politic. Ridicarea lui , noaptea, de către echipele de Miliție și Securitate arată cum, în acea lume, succesul personal putea fi anulat de un pretext politic (un banc spus la o bere cu prietenii devine motiv de condamnare).

Dispariția lui alimentează legenda: poate a fost ucis, poate a fugit în America sau poate trăiește în România sub un alt nume. Această ambiguitate îi conferă o aură de erou tragic, dar sugerează și inutilitatea căutării adevărului într-un sistem care manipulează realitatea. Destinul lui devine simbolic pentru o generație distrusă de arbitrarul politic, el devenind un Hercule învins, un simbol al potențialului irosit.

„Epilogul” încheie povestea pe un ton melancolic și meditativ. Anchetată de Securitate după dispariția lui Diordioliuk, Maricika se va întoarce în satul natal, „la casa părintească... La cimitirul unde erau îngropați ai săi” (pag. 175). E o întoarcere firească, o metaforă a ciclicității vieții și a împăcării cu destinul, o închidere a unui cerc, după o viață în care a trăit cu intensitate fiecare clipă, cunoscând durerea, dar și fericirea, o viață în care a știut să aștepte, fiind convinsă că merită o existență mai bună, știind că se poate ridica deasupra statutului de „târfă” la care a condamnat-o societatea. E redescoperirea identității unei femei care s-a luptat în tăcere sau pe față cu gura lumii într-o perioadă în care femeile stigmatizate nu aveau nicio șansă dacă voiau să-și ia viața în propriile mâini.

Prin complexitatea problemelor abordate, prin felul în care reconstituie momentul în care Istoria mare vine ca un tăvălug și calcă în picioare Istoria mică, a fiecărui individ în parte, prin felul în care oamenii simpli reușesc să supraviețuiască transformărilor produse în societatea vremii, urmând cursul firesc al vieții, iubind și urând, râzând și sperând, povestirea „Madam Bovary” scrisă de Mihai Hafia Traista poate ocupa un loc de seamă în literatura ucraineană din România.

Structurată în două părți, povestirea „Destin frânt” („Розбита доля”), al cărei titlu anunță o poveste marcată de suferință și de rupturi existențiale, dezvăluie cu generozitate o multitudine de teme care au traversat, de-a lungul timpului, literatura universală, cum ar fi, spre exemplu, tema familiei, tema iubirii, tema prieteniei, tema războiului, tema lipsei comunicării. Acțiunea povestirii debutează în perioada tensionată premergătoare celui de-Al Doilea Război Mondial, în satul ucrainean Vyrhnianka, dar trece și dincolo de hotarele ei, pe drumurile din pădurile Hutei și ale Gutâiului, străbătute de săteni cu carele pentru a transporta sare de la mina din Coștiui la Satu Mare sau la Oradea Mare. Prezența drumurilor comerciale sugerează o conexiune între lumea satului și spațiul urban, între tradiție și modernitate.

Incipitul povestirii aduce în prim-plan figura tânărului Stepan Dobruka, în vârstă de douăzeci de ani, un băiat curajos, căruia îi cer sfatul și cei mai vârstnici, un personaj în jurul căruia se va concentra întreaga acțiune. Fișa biografică a personajului este completată treptat, pe parcursul desfășurării acțiunii. Rămas orfan de mic și crescut de o mamă autoritară, care i-a insuflat valori morale importante, Stepan preia, treptat, rolul de cap de familie, distingându-se prin numeroase trăsături pozitive de caracter, cum ar fi cumpătarea, hărnicia, seriozitatea, altruismul: „Era harnic, știa să adune banii laolaltă, dar nu era zgârcit. (...) Ajuta întotdeauna, îi scotea pe vecini din necaz.” (pag. 194).

În paralel, este introdus un alt personaj care va juca un rol decisiv în desfășurarea acțiunii – Myhailo Bandas, un țăran gospodar din sat, care îl apreciază în mod deosebit pe Stepan pentru calitățile sale și nutrește speranța ascunsă că acesta îi va deveni ginere, observând discret reacția tânărului în prezența fiicei sale, Kalyna: „În fața Kalynei el devine altul – e timid. E clar – o iubește...” (pag. 182). Intuiția tatălui nu se înșală, deoarece Stepan chiar este îndrăgostit de Kalyna, dar nu are suficient curaj să-și declare iubirea. Vestea că un alt flăcău din sat ar vrea să se însoare cu Kalyna precipită acțiunea, determinându-l pe Stepan să-și ia inima în dinți și să o ceară de soție, lucru pe care fata îl acceptă cu drag, spre bucuria părinților săi. Pregătirile pentru nuntă sunt umbrite de gândurile care nu-i dau pace lui Stepan că va trebui să meargă pe front. Încearcă să evite acest lucru pe diferite căi, apelând la un notar, dar nu reușește. Împrejurări nefaste vor determina amânarea nunții cu Kalyna, iar Stepan va pleca pe front și, peste doi ani, în satul său va ajunge vestea că el a murit. Rămasă singură cu un copil de crescut, Kalyna va încerca să se salveze și va merge la oraș, să lucreze în casa evreului Shelman, unde soarta îi va pregăti o nouă lovitură.

Finalul povestirii lasă loc imaginației cititorilor și, probabil, fiecare dintre aceștia și-o va imagina pe Kalyna suficient de puternică, încât să reușească să depășească momentul cumplit de disperare, să se ridice și să lupte măcar de dragul copilului ei.

Pe fundalul povestirii se conturează un personaj aparte – bătrâna Paraska, vecina familiei Bandas, a cărei voce se face auzită constant, întruchipând punctul de vedere tradițional al generației vârstnice, călăuzite de norme morale statornicite de veacuri într-o societate profund patriarhală. Ea devine o prezență discretă, dar esențială, fiind alături de membrii familiei Bandas în momentele decisive ale existenței lor – va încerca s-o liniștească pe Kalyna, după ce îi ghicește vrăjitoarea, o va ajuta să nască, îi va crește băiețelul, cât timp Kalyna va lucra în oraș.

Reprezentative sunt, în text, secvențele care surprind momentele esențiale din viața comunității, reconstituind fidel tradițiile ce se respectă de veacuri cu prilejul diferitelor evenimente și reflectând tradițiile adânc înrădăcinate în cultura satului ucrainean: nunta, înmormântarea, mersul la mănăstire. Astfel, la pețitul Kalynei se merge cu doi pețitori, fiecare dintre ei cunoscându-și rolul – unul le dă tinerilor sfaturi bune, altul întreține atmosfera cu glume. Aceste secvențe, bogate în detalii etnografice, conferă autenticitate și profunzime universului ficțional.

Un alt moment important care reflectă viața spirituală a societății este mersul pe jos la mănăstire în preajma marilor sărbători ale creștinătății: „la sfânta mănăstire toți merg pe jos, pentru că așa se face și rugăciunea atunci e ascultată” (pag. 233). Împreună cu bătrâna Paraska și cu prietena ei cea mai bună, Ivona, Kalyna merge la mănăstirea de la Rohia. Decizia Ivonei de a merge la vrăjitoarea Rahira înainte de slujbă, convingând-o și pe Kalyna să vină cu ea, deși bătrâna Paraska le avertizase că e mare păcat să mergi la vrăjitoare („E un păcat mare și de neiertat să crezi în vrăji. Sfânta Scriptură interzice și condamnă acest lucru!” – (pag. 234), este momentul care prefigurează evoluția teribilă a evenimentelor ulterioare, cotitura nefastă care va marca definitiv existența tuturor protagoniștilor. De la vrăjitoare Ivona află că nu-i e dat să fie împreună cu băiatul cu care vrea să se căsătorească, dar că își va găsi fericirea alături de altcineva. În schimb, ceea ce se vede în cărți, când îi ghicește viitorul Kalynei, o înspăimântă și pe vrăjitoarea Rahira: „Te așteaptă un mare necaz. În curând, cărarea fericită a vieții tale se va sfârși. (...) Of, ți-e frânt destinul, fato...” (pag. 236) – sunt cuvintele care o vor condamna pe Kalyna pentru totdeauna. În scurt timp, cuvintele Rahirei se vor adevăra și toate relele se vor revărsa asupra Kalynei, ca dintr-o cutie a Pandorei.

Firul narativ ar povestirii este întretăiat de cântecele populare cântate de Mykola Drozdyk, prietenul cel mai bun al lui Stepan, potrivite pentru fiecare eveniment din viața sătenilor, de legendele care spun istoria locurilor, cum este legenda despre piatra din vârful Hutei, pe care ar fi adus-o acolo haiducul Pinte Viteazul și de poveștile fantastice care creează o atmosferă ce amintește de povestirile lui Vasile Voiculescu, în care apare fabulosul folcloric autohton. O astfel de poveste este cea pe care o rostește Myhailo Bandas despre bătrânul Țilio, care, în anii de după război, ar fi rămas într-o noapte la baza dealului Huta, deoarece i se stricase o roată la căruță și a ajuns lângă o casă, unde o femeie i-a oferit găzduire. Dimineața, dorind să-i mulțumească acesteia, o caută, dar nu o găsește. Întrebând un om unde este femeia care locuiește în acea casă, acesta îi răspunde mirat că acolo nu locuiește nimeni de șapte ani, de când familia lui Petru Moiş ar fi fost executată de hortysti. Singura din familie care ar fi scăpat a fost fiica lui Moiş, Anuța, care apoi s-ar fi sinucis chiar în casa în care Țilio înnoptase.

Cârciuma evreului Duvyd reprezintă centrul universului rural evocat – un loc unde se discută toate lucrurile importante, un loc unde oamenii se ceartă, dar se și împacă: „Deși oamenii nu-l prea plăceau pe evreu și deși în sat mai erau patru cârciumi, totuși ei se adunau la Duvyd.” (pag. 214), unul dintre motive fiind și acela că aici puteau găsi oricând bere proaspătă de la Sătmăr. La cârciuma lui Duvyd vom asista la conflictul dintre Stepan și Marko Lujan, cumnatul său, care o batjocorește pe Marusea, sora lui Stepan.

Tot la cârciumă se vor întâlni, după război, cei care au avut șansa să scape vii și să se întoarcă, dar care au rămas traumatizați pentru tot restul vieții lor de grozaviile războiului, înțelegând cât e de fragilă și de relativă linia care desparte viața de moarte. Mulți dintre cei întorși din război își găsesc alinarea în băutoră, „pentru că voiau să simtă că trăiesc. Voiau să se bucure, să râdă. Iar când erau treji, acest lucru era imposibil (...) Seara cârciuma devenea mare ca un câmp de luptă. În ea își făcea loc întregul război. Cei întorși de pe front își transformau gândurile în cuvinte care cădeau pe pământ ca niște păsări rănite.” (pag. 291). Cel mai schimbat se va întoarce Marko Lujan, care a trebuit să treacă prin drama războiului, pentru a se maturiza și pentru a aprecia ceea ce i-a dăruit viața: „Asta e fericirea. Casa ta. Familia. Liniștea sufletească. Serile lungi de iarnă în casa ta – fără spaime și împușcături. Adevărata fericire omenească.” (pag. 293).

Într-adevăr, volumul „Madame Bovary” de Mihai Hafia Traista este și despre fericire, la fel cum este și despre durere, și despre tristețe, și despre bucurie, și despre trădare, și despre împăcare, și despre pierderea încrederii în oameni și în Dumnezeu, și despre împăcarea cu divinitatea, într-un cuvânt, este despre viață așa cum este ea și suntem convinși că va îmbogăți considerabil paginile de literatură ucraineană din România, la fel cum îi va îmbogăți și pe cei care îl vor citi.

Cristina SILAGHI (BUMBAR)

SĂ NU UITĂM!!! ~ 1932-1933 HOLODOMORUL ÎN UCRAINA ~ 4 MILIOANE DE VICTIME

(Continuare din nr. 78)

Lumea nu mai era un loc unde să poți trăi în siguranță până la adânci bătrâneți. La fiecare pas și la orice colț de stradă primejdia morții te pândeau cu ochiul ei sângieru, crud, sovietic, totalitarist. Nici oamenii nu mai erau cei de dinainte. Aceștia nu doar că nu se ajutau unii pe alții, atunci când ne-cazul lovea ca un trăsnet, despicând și arzând totul în calea sa, dar aveau grijă să le dea cu bocancul în moalele capetelor celor căzuți la pământ, pentru ca moartea să fie moarte. Oleg își amintea câteodată de ziua în care, culegând ghinde verzi, abia răsrîte, din pădurea de alături, se întâlneau cu un drumeț venit tocmai de la Harkiv. Acesta îi povestea toate ororile pe care le văzuse acolo, iar Oleg se făcuse mic în fața lui, mai mic decât un purice.

– Cei ca tine, dragul meu, veniți de la sate în căutarea unor firimituri pentru copiii lor, sfârșesc în cel mai cumplit chip pe care și l-ar putea imagina cineva vreodată. Orășenii nu îi suportă pe acești culaci sărăciți de când Stalin le-a declarat război în '29. Și să nu crezi că le-ar fi ușor să-i ajute pe năpăstuiți: turnătorii nu scapă din vedere nici cel mai mic detaliu, iar lăptăreasa care l-a ajutat pe un țânc leșinat pe trotuarul din fața magazinului ei devine curând o țintă a serviciilor secrete. Viața sa este distrusă pentru totdeauna. Magazinul este închis, familia acesteia, arestată și bătută atât cât trebuie, sfârșește deportată undeva în inima înghețată a Siberiei și condamnată la muncă silnică pe fundația ideologică a vechiului Solovki, adică în vestitul Gulag. Nimeni nu-și riscă viața pentru tine, iar cadavrele sunt atât de multe încât muncitorii nu reușesc niciodată să le culeagă pe toate înainte de a se împuți. Și cum să-i ajute pe țărani, când orășenii înșiși abia dacă reușesc a supraviețui de pe o zi pe alta? Penuria de hrană afectează, în aceste vremuri, chiar și Moscova, darămite niște orașe provinciale precum Harkiv, Kiev, Dnipropetrovsk sau Stalino. Criza alimentară a lovit puternic regiunile rurale dar și pe cele urbane deopotrivă. Gândește-te că nu de mult, chiar înainte să plec din Harkiv, prăvăliile de carne se închideau, una câte una, săptămânal, căci nu mai aveau furnizori. Statul a naționalizat toate fermele din regiune și a trimis majoritatea produselor la export, ca să poată cumpăra tractoare și combine, iar măcelarii s-au trezit, în aceste condiții, cu micile lor afaceri pe butuci. Aproape că nu mai aveai de unde să cumperi gheare de găină, creieri, urechi sau cozi de porc. Ce rost are să vorbim despre mezeluri mai acătării?! Toate au fost rechiziționate de către stat. Numai că, lucru extrem de curios pentru localnici și nu numai, exista totuși un măcelar în Harkiv care îți putea vinde produse de negăsit în alte prăvălii. Vorbim despre cârnați, tobă, jumări, salam, șuncă și alte minunății indisponibilizate

în ceea mai mare parte a țării. Coada la prăvălia sa se întindea pe o distanță de câteva sute de metri într-o zi obișnuită. Doar gândește-te la asta! Oamenii așteptau cu sutele și cu miile pentru ceva de ale gurii. Și iată că, într-o zi, câțiva inspectori sunt trimiși la prăvălie pentru un control obișnuit, dar mai cu seamă cu scopul de a afla de unde are omul atâta carne, când toate fermele mari și mijlocii care ar putea susține o astfel de afacere își livrează produsele exclusiv statului. Autorităților le-a luat foarte puțin ca să se lămurească: acasă la el, într-un beci imens, a fost găsit un adevărat laborator de prelucrare a cărnii, doar că nu a uneia obișnuite. Oameni plătiți cu ziua tranșau cadavre umane culese de pe stradă, de către alți angajați, în timpul nopții, spre a nu fi surprinși, și prelucrau diferite rețete sub denumiri precum: preparat original de cal, preparat original de vită, preparat original de porc, amestec vită-porc, amestec vită-cal, amestec vită-cal-porc și alte asemenea născociri perfide. Evident, după ce au destructurat întreaga afacere, oamenii securității l-au executat rapid, fără a-i oferi dreptul la un proces penal, așa cum acesta le-a cerut insistent. Numai că, vezi tu, execuția aceasta nu poate șterge cu buretele grozăvia înfăptuită. Soarta le-a dat ăstora o palmă extrem de rușinoasă, arătându-le ce au făcut din oameni prin politicile lor dezastruoase. Astăzi, om pe om se înghețe de-a dreptul, doar ca să-și scape pielea din calea morții ori spre a se îmbogăți rapid. Ție îți spun doar atât: fii fericit cu ghindele tale, iar dacă o fi să mori de foame, atunci îngrijește-te ca sfârșitul să te găsească acasă, nicidecum sub ochii indiferenți ai sovieticilor patrioți. Așa măcar vei pleca spre cer cu sufletul împăcat.

Drumețul se așează pe iarbă și, studiind o vreme cărarea care se afunda adânc în pădure, își desfăcu straița cu merinde, purtată adineauri pe umeri. Straița, după cum observă Oleg vizibil surprins, era plină-ochi de mâncare adevărată, îmbietoare și extrem de rară. Din ea ieșiră fastuos la iveală numeroși cârnați groși afumați, o bucată de slănină albă și lucioasă precum cel mai curat strat de zăpadă din an, un soi de carne neobișnuit de roșie care semăna cu un cotlet, câteva cepe galbene și o pâine albă, întreagă. Mușcă cu nesaț din carnea roșie, deja prăjită, rupse o bucată zdravănă de pâine și o îndesă pe gură cu tot cu ceapă, atât cât putea intra dintr-o singură înfulecare. Mestecă îndelung, căci carnea, deși a fost întâi fiartă iar apoi prăjită bine, se scuză drumețul, era foarte fibroasă – un soi aparte, atent selectat.

– Dar ia și mănâncă! Doar nu crezi că te voi lăsa să te uiți la mine în timp ce te prăpădești alături. Ghinde poți mânca după ce plec.

Oleg se apropie șovăielnic, neștiind dacă tot ce vede este real sau doar o plăsmuire neroadă a minții. Trecuseră trei luni în care mâncase doar ghinde, rădăcini, frunze, gândaci, viermi și alte lighioane asemănătoare.

– Servește-te cu orice dorești; este din belșug.

Măinile înfometatului începură să tremure incontrolabil, iar drumețul observă imediat acest detaliu. Îi întinse atunci un fir de cârnaț, invitându-l încă o dată la masă. O lacrimă i se scurse lui Oleg de-a lungul obrazului drept, semn că nu-și mai putea stăpâni emoțiile. Înghiți în sec, mulțumindu-i printr-un murmur. Apoi se așează lângă el și refuză politicos cârnațul și carnea prăjită.

– Pâine, drumețule. Dă-mi doar pâine.

Pleoapele i se deschiseră cu mare greutate, iar ochii-i priviră către tavanul jos al casei.

Nu știa dacă visase acest eveniment recent din viața sa, ori dacă pur și simplu și-l imaginase cu ochii închiși, atât de epuizat era. Cu mari efortări, reuși să-și întindă mâinile către locul unde se afla culcată Mașa. Întregul trup, cu tot cu membre, se pietrificase în ultimele ceasuri, pregătindu-se solemn de venirea morții. Măinile și le simțea ca pe niște crengi, picioarele ca pe rădăcini, înțepeniră toate într-însul, căci sângele abia dacă se mai sinchisea să curgă-n vene. M-am trezit în ultima clipă, își spuse, în vreme ce sute de junghiuiri îi atacau din nou abdomenul. Voi scăpa, într-un final, de blestematul ăsta de chin. A sosit clipa. Acum simt că a sosit.

Pipăind trupușorul țeapăn și rece al Mașei, descoperi că aceasta trecuse înaintea lui către cele veșnice. Chircită pe marginea patului, își găsi, în sfârșit, liniștea sufletească de care nu avusese parte în ultimii ani de viață. Oleg o strânse la pieptul său plat, atât cât îi mai permitea vloga și roști, șoptit,

o rugăciune pentru odihna sufletului ei. Amândoi avuseseră parte de un trai căinesc și poate că tocmai acest lucru i-a unit într-o așa măsură. El se născuse cu șaisprezece ani înaintea revoluției bolșevice, în sânul unei familii iobage, greu muncită de un moșier hrăpăreț și avar până la sânge cu aspirații de guvernator, iar ea, din împerecherea unor făpturi îndatorate pe viață, poate, chiar aceluiași stăpân căruia i-a fost milă și de resturile sărăcicioase destinate hrănirii câinilor și a iobagilor deopotrivă. Mai târziu, în 1921, după ce se înfăptuise schimbarea, iar monarhia se prăbuși din temelii, Lenin a pornit un război împotriva noii țărănimi, impunând o colectivizare forțată, pe timp de secetă severă, urmărind să întărească o economie slăbită de conflictele politice interne din ultimii ani. Sate întregi au fost nimicite atunci, căci oamenii s-au răsculat, nedorind să piară de foame. Oleg își aducea aminte că a trebuit să-și îngroape cea mai mare parte din cartofii recoltați, noaptea, pe furiș, spre a-și putea ține familia în viață. Auzea adesea, de la cunoștințe îndepărtate sau călători, că în alte locuri începuse deja o adevărată apocalipsă: pământul era îmbibat cu sânge, cadavre desfigurate se legănau în apele râurilor precum niște bușteni furați de curenți, casele ardeau, una câte una, cu oameni blocați într-însele pentru că se opuneau vehement regimului, urlete înfiorătoare se ridicau la ceruri cerând socoteală pentru ororile înfăptuite de către demoni pe pământ.

În alte regiuni se pierdea doar de foame, iar atunci, ca și acum, unii oameni au început să-i mănânce pe alții. Cei mai vânați erau însă copiii, pe aceștia, se spunea, îi răpeau cel mai ușor canibalii, ori sfârșeau tranșați și serviți în cantine sub formă de carne animală. Iar toate acestea nu se petreceau doar în Ucraina; în Kuibășev, orașul unde Volga se unește cu Samara, numeroase măcelării au fost închise pentru că vindeau carne umană, pe când în abatoarele mari din aceeași regiune, carnea de om intrase și ea, neoficial, pe lista materiilor prime. Indivizi specializați în capturarea copiilor fuseseră angajați cu zecile pentru a compensa lipsa cărnii din vremea aceea, iar lumea cumpăra produsele fără a pune întrebări. Bucuria că putea fi pus ceva bun la masă nu mai lăsa loc de alte curiozități. Tocmai din această cauză, Oleg nu și-a mai lăsat niciodată copiii să iasă singuri pe uliță, nici măcar în timpul zilei. Foametea scosese ce era mai rău din om, presărând pământul cu monștri.

Cu toate că Lenin s-a îmbolnăvit și a murit curând, în locul său a apărut cel care avea să nască în Uniunea Sovietică, peste doar un deceniu, o foamete mult mai cruntă decât cea a anilor '21-'22. Tătucl Stalin, mai iscusit decât predecesorul său, a îngropat încă pe atâtea oameni după ce le-a confiscat și ultimul pumn de făină. Canibalii au răsărit, din nou, precum ciupercile, multe cantine și-au refăcut stocul, măcelăriile și abatoarele au scos din sertarul prăfuit vechea rețetă de preparate roșiatice și fibroase, iar pământul aproape că nu mai putea să ascundă atâtea cadavre și resturi umane. Nici măcar Oleg nu izbuti a-și mai salva familia din calea pieirii. Proporțiile dezastrului erau acum mult mai mari, crescuseră precum un aluat al morții ținut la dospit ani întregi. Trăise toată viața ca un câine, iar acum avea parte de o moarte căinească, alături de cățeaua cu aceeași soartă care zăcea acum în dreptul lui, țeapănă și rece.

O căldură ciudată îi cuprinse brusc corpul, venind nu dinăuntru-i, ci chiar din exterior, în miezul nopții, născută din neant și chemându-l către locul de unde se propaga spre el. În această căldură, nepământeană, recunosc chemarea copiilor săi și a soției. Trupul îi deveni dintr-odată mult mai ușor, încât abia dacă îl putea simți, iar bezna dispăru pe loc din peisaj, lăsând loc unui val de culori mistice amestecate cu note muzicale. Pe acest fundal de muzică și culori își găsi Oleg liniștea idilică la care visase decenii întregi până atunci. La ce bun să mai zăbovească pe acorduri ascuțite și triste de țipete, răcnete, urlete, bocete și suferințe interminabile? Aici, unde îl chema lumina, se regăsea pe sine însuși și poate tot în acest loc ar fi trebuit să rămână de la bun început, refuzând a se naște într-o lume care nu era pregătită, încă, să-l primească.

O strânse pe Mașa la piept atât cât forța i-o permise, inspiră adânc, închise ochii și răsuflă la urechea-i rigidă o șoaptă de adio, urmând-o, în cele din urmă, către veșnicia pe care ne-o promite moartea încă de când ne naștem. Greutatea trupului se pierdu apoi undeva în spațiu, iar sufletul își

găsi calea spre cer, purtat pe aripile liniștitoare ale glasurilor oamenilor pe care îi iubise de-a lungul întregii sale vieți, și care plecaseră dintre cei vii cu mult înaintea sa. În urma lui lăsa doar o masă jalnică de piele și oase împletite în jurul alteia de acest fel, o casă sărăcăcioasă, multe amintiri anoste și o viață frumoasă ce ar fi putut să aibă loc într-un context diferit, în alte împrejurări și poate într-o altă viață dintr-un univers îndepărtat. Acum, casa acestuia semăna perfect cu cele ale vecinilor săi demult răposați, fiecare într-o manieră diferită, în funcție de când și unde le sosise clipa. Dar până și moartea avea să dispară curând de pe ulițele satului Tarhan, căci aproape că nu mai rămăsese suflet omenesc care să lupte pentru propria-i supraviețuire. Bolșevismul s-a ținut de cuvânt, ieșind triumfător din războiul inițiat în numele industrializării statului: a reușit aici, la fel ca în multe alte sate, să lichideze pentru totdeauna clasa culacilor. Acum, spre marea bucurie a eliberatorilor și a salvatorilor roșii, țara deveni, în sfârșit, liberă, putând să-și urmeze făgașul dorit.

Trecură cinci luni de la moartea lui Oleg atunci când ușa casei se izbi, într-o dimineață, de peretele scorojit. Înăuntru își făcu apariția un domn solid, bărbos, îmbrăcat gros, alături de tânăra-i soție, micuță și ageră-n mișcări. Fuseseră relocați dintr-un sat oarecare din nordul Belarusului, împreună cu alte câteva zeci de familii, cu scopul de a repopula regiunile pustiite și de a rusifica, totodată comunitățile majoritar ucrainene. Pentru a menține un stat totalitar sănătos era nevoie, bineînțeles, de o diversitate etnică modestă sau, cel mai bine, inexistentă.

Bărbosul abia dacă înaintă câțiva pași spre interior, atunci când se hotărî să își ia picioarele-n spinare, părăsind îngrozit încăperea. Mirosul tare al morții și al putrefacției îi

tăie aproape imediat respirația și îi întoarse stomacul pe dos. Dădu afară tot ce mâncase în drum spre noua-i casă, tușind și tremurând în același timp precum un bolnav ajuns la capătul propriei sale vieți. Soția îl privi speriată, dar înțelese repede cauza acestei reacții. Rămase în mijlocul curții, cu bagajele-n mână, debusolată și îngrijorată pentru viitorul care-i aștepta dincolo de pereții amenințători ai acestui cămin necunoscut. Curând, mirosul cârnii putrezite îi ajunse și ei la nas, despîcându-i nările, traheea, bronhiile, plămânii, stomacul și apoi tot restul corpului în două. Scăpă bagajele din mâini și fugi din curte plângând cu fața îngropată-n batic. Prin ieșirea aceasta, îi dădu soțului de înțeles că nu avea să rămână aici sub niciun chip.

Trupul lui Oleg fusese ridicat și îngropat într-o groapă comună, alături de Mașa și de alte câteva sute de cadavre culese din sat. Rămășițele cătelei nu au putut fi despărțite de trupul bărbatului, căci mâinile acestuia înțepeniră înțeleștate în jurul scheletului ei, lăsând să se înțeleagă că, plecând împreună dintre cei vii, trebuiau să rămână împreună chiar și după moarte. Totul s-a întâmplat repede, iar autoritățile au interzis orice fel de slujbă religioasă în memoria culacilor, deoarece au ales, prin voință proprie, să părăsească viața ca niște dușmani.

Trecuseră zilele, săptămânile, lunile, iar noii proprietari, strămutați la dispozițiile guvernului sovietic, nu își puteau găsi nicicum locul în casele primite de-a gata. Oricât ar fi frecat podelele și indiferent de câte ori pe lună ar fi zugrăvit pereții, căminele acestea bântuite nu se lăsau deloc înprospătate, ci continuau, cu încăpățănare, să-și păstreze izul putrefacției rămas de la vechii proprietari. Adesea, locatarilor li se făcea rău din senin ori sufereau atunci când își vedeau copii

îmbolnăviți peste noapte din cauza aerului prost. Pe lângă asta, nici somnul nu era prea blând cu ei. Umbrele morților îi urmăreau și-i fugăreau în vis, încercând să-i alunge pe intruși din propriile case. Unii își luară bagajele-n spinare și se întoarseră în guberniile lor de baștină, pe când alții, neavând nimic în altă parte, demolară casele vechi și construiră altele noi, lipsite de conștiințe apocaliptice. Dar chiar și așa, memoria celor dispăruți continua să se agăte de viețile acestor oameni, cerând dreptate pentru toate grozăviile pe care le înduraseră până la ultima lor suflare pe pământ. Plecați, plecați! Răsunau uneori glasuri necunoscute, aduse de vânt, parcă din altă viață, la urechile ascultătorilor înspăimântați. Aceste voci însă, fără a purta pică nimănui, nu făceau decât să-și avertizeze semenii de o nenorocire care avea să se abată peste ei un deceniu mai târziu, sub conducerea și la dispozițiile aceluiași om însetat de sânge, zis tătucul tuturor popoarelor, dar cunoscut și ca Iosif Vissarionovici Stalin.

Pe străduțele Tarhanului, umblă vorba, s-ar plimba în fiecare noapte un bărbat înalt și slab, îmbrăcat în negru, alături de un câine brun, cu coada lungă și urechi mari, dar subnutrit în cel mai grotesc chip. Cei doi iau satul la pas, se opresc uneori la marginea lacului cu același nume, studiază atent împrejurimile și dispar la fel de misterios precum au apărut. Ultimii bătrâni rămași în viață de pe timpul Marii Foamete îi recunosc și nu se tem, dacă îi zăresc noaptea pe drum, căci omul și câinele, susțin ei, veghează asupra satului, având grijă ca nicio nenorocire să nu se mai abată asupra lor. Cu toate acestea, mărturisesc aceiași bătrâni cu multă înțelepciune, frică trebuie să ne fie de monștrii care ucid în numele binelui, nicidecum de sufletele celor morți, pentru că acestea nu au ucis niciodată pe nimeni.

Văduva Marta era de multă vreme bolnavă și simțea că i se apropie sfârșitul. A chemat la ea cele două surori și câteva prietene. Musafirele s-au așezat pe lavițele de lângă pat și de sub ferestre, iar Marta, dintre perne, le spuse:

– Nu m-am ales cu nimic pe lumea asta, nu m-am bucurat, ci am păcătuit... Doctorul zice că fiecare ceas pe care-l mai trăiesc este un dar, așa că iertați-mă c-am rupt din timpul vostru.

Își dădu laoparte șuvița de păr cărunt de lângă gură și-și întredeschise buzele palide, pentru a putea trage aer în piept.

– Moartea, surorilor, e dureroasă, însă moartea mea va rămâne un blestem între oameni pe vecie. Avem un păcat atât de greu, încât nici bărbatul meu n-a fost în stare să-l ducă și nici eu, o femeie foarte puternică, nu reușesc să-l duc până la capăt.

Deschise gura și cu degetele-și uda buzele cu apă din strachină, ca să poată spune ce avea de zis.

– Știți că l-am chemat pe popa, deja de câteva ori, să mă spovedesc, și m-am spovedit, dar n-am spus adevărul, pesemne pentru că-i foșneau odăjdiiile sau, poate, pentru că se uită prea adânc în ochii mei, sau, poate, din cauză că nu-mi puteam mișca limba... Să mărturisești altuia păcatul tău, un păcat omenesc, un păcat pe care-l au toți oamenii este una, dar, pentru a mărturisi păcatul meu, ar trebui să-ți desfăcă cineva dinții cu niște clești înroșiți, care să ardă precum tămâia de Crăciun...

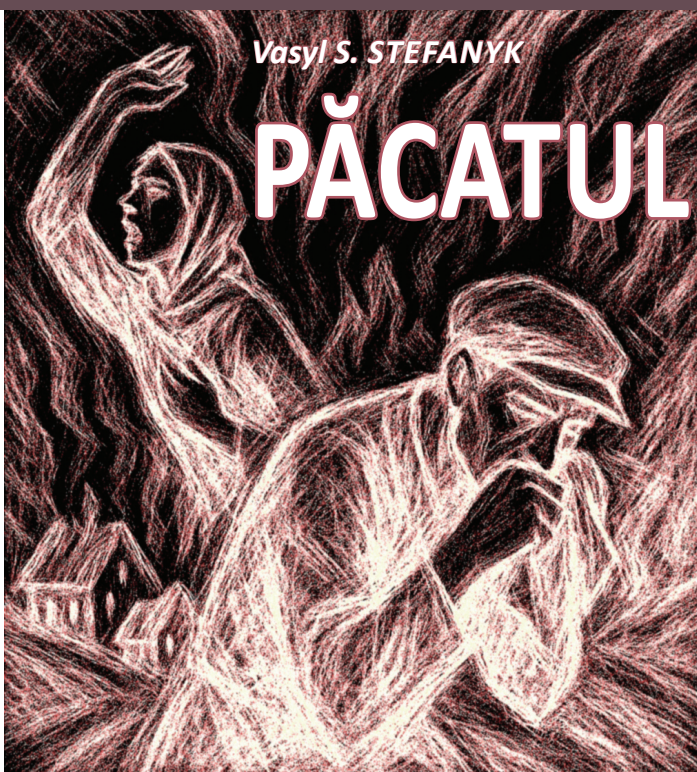
Sora ei, Maria, îi ridică ușor capul dintre perne și încercă s-o liniștească. Prietenele, cu mâinile sprijinite pe genunchi, se aplecară spre ea.

– Atunci, o să mă spovedesc vouă, căci, vedeți voi, cu toate că sunt așa de uscată, din cauza păcatului, n-aș încăpea nici în cel mai mare coșciug, iar un trup atât de amar pământul nu-l poate primi... Bărbatul, vedeți voi, e mai slab decât femeia, al meu a rezistat doar un an, iar eu – de ani buni. Noi am avut un păcat comun, dar după un an m-a lăsat să-l duc singură, fără el, deși doar partea mea este atât de grea, încât chiar și fierul s-ar fi îndoit sub povara acestuia...

– Noi am dat foc satului, știți asta? Chiar în amiaza mare, o flamă roșie ca sângele s-a înălțat spre cer, acoperind soarele strălucitor. Casa noastră, ca noroc, n-a fost atinsă. El, ca să nu țipe, și-a îndesat pământ în gură, dar urletul de disperare ieșit din inimă dădea afară glodul, așa că s-a așezat lângă ciubăr, ținând gura plină cu apă, dar tot scuipa și, din nou, bea, ca să nu țipe... Satul fumega, se întuneca, oamenii, înnegriți și ei, boceau, iar el stătu o zi întreagă lângă apă, negru, ud și, aplecându-se, adormi în băltoacă. Am vrut să-l trag pe uscat, dar mă lovi atât de tare cu ciubărul, încât m-am întins și eu în băltoacă, lângă el. Așa trebuia să fie.

Femeile se ridicară brusc de pe lavițe, se uitară îngrozite la Marta, stând nemișcate ca niște stane de piatră. Sora nemaiputându-i ține capul, îl scăpă. Iar bolnava încerca să-și ducă în căușul palmei apă la gură, dar nu reușea. O tot vărsa pe piept.

– Voi doar din cele auzite ați luat-o razna, doar vreți să păreți tari, dar eu cum aș putea mărturisi asemenea lucruri unui preot străin?... Și chiar de v-ați risipi acum pe toate cărările și ați povesti asta prin sat, eu nu mă mai tem, sau chiar de ați trage clopotele,

de asemenea, nu mă tem, ori chiar dacă m-ați târî pe drumuri și mi-ați îngropa oasele în locurile spurcate ale satului, tot mi-ar fi mai ușor, decât să port povara asta... Păcatul ăsta nu-l mai pot duce. Maria, mă sufoc, sprijină-mi capul, să-mi termin spovedania. Sau te frige capul ăsta, precum smoala fierbinte, la mâini?

Femeile tăceau. Din cauza acestei tăceri, până și clopotele ar fi amuțit pentru totdeauna.

– Și totul a început așa... Când ne-am întors în sat, după război, l-au spânzurat pe fratele soțului meu, care stătuse mult timp pe undeva prin Ucraina. Noi, eu și bărbatul meu, l-am dat jos din ștreang și l-am adus acasă în velințe. L-am pregătit ca pe un mire, dar limba nu i-o puteam băga în gură. Și nebunul de bărbatu' meu a apucat cuțitul, vrând să i-o taie. Noroc că l-am oprit cu propria-mi mână, altfel îl tăia până la os, iar când îi acopeream fața fratelui său cu batista roșie, sângele meu a pătat-o, și i-am pus alta. Știți că de la înmormântare bărbatul meu a amuțit, n-a mai scos un cuvânt. Umbla prin sate căutându-i pe foștii camarazi de război ai fratelui său. Și apoi aceștia veneau la noi și se ospătau. Erau oameni ciudați, care dansau cu revolverele în mâini, care aveau bombe

în fiecare buzunar, care ascundeau cuțite strălucitoare la brâu – nimeni nu mai văzuse asemenea oameni. Spuneau că am fost izgoniți de pe propriul nostru pământ, că ne vom răzbuna cu moarte, iar viața noastră va fi călcată în picioare de dușmani, precum o cămașă păduchioasă în timpul războiului... Și ei ne-au convins să dăm foc conacului. Și am dat foc – eu și bărbatul meu. Dar domnii n-au pățit nimic, însă jumătate de sat s-a prefăcut în scrum.

Marta se întinse și-și închise ochii. Femeile se apropiară de pat, o stropiră cu apă, dar aceasta se scurse de pe fața ei ca de pe o piatră. Maria apucă de după grindă o lumânare galbenă și toate începură să caute chibrituri, iar, după ce aprinse lumânarea, i-o puseră în mâini și Marta își reveni.

– N-am murit încă, dar nici mult nu mai am. De-ar muri odată cu mine și conștiința mea! Dumnezeu a făcut bine că n-a lăsat conștiința să vorbească cu voce tare. Să se ascundă tovarășii bărbatului meu, cu tot cu bombele și pistoalele lor. Vai, când va începe să vorbească conștiința, cu cuvintele ei tăioase din fiecare vinișoară vor sfărâma stânca de tot. Cel mai înfricoșător cuvânt e cel al conștiinței. Eu acele cuvinte nu le-am știut, nu le-am auzit niciodată. De unde au apărut în mine? Doar Dumnezeu le-a putut pune în mine cu mâna Lui. Fulgerele din cer nu-s atât de cumplite. Acele cuvinte sunt un blestem, unul care va sugruma tot ce trăiește pe pământ.

– Maria, mor. Spune oamenilor să împartă averea mea și pe cea a bărbatului. N-am cu ce-i despăgubi, însă pe fundul lăzii e o scrisoare de la un tovarăș al bărbatului meu. Scrie din ținuturi îndepărtate, că o să vină la noi doi, când vom fi deja liberi. Acolo e și adresa lui. Scrie-i că ceea ce-am făcut noi nu o poate suporta nimeni și că din cauza asta am murit. Acum dă-mi lumânarea, nu mă voi mai trezi.

(1933)

**Traducere din limba ucraineană
de Ioan HERBIL**

MECANISME DE APĂRARE

12 SCRITORII UCRAINENI ÎN RĂZBOI

Culegerea de povestiri „Mecanisme de apărare. 12 scriitori ucraineni în război”, tradusă în limba română de Mihai Hafia Traista, deschide pentru cititor o fereastră către o lume sfâșiată de război, unde cuvântul rămâne un bastion al demnității și al rezistenței. Cartea, coordonată de Victoria Matiușa, Florin Lăzărescu și Alex Popescu și publicată în 2025 de Editura Muzeelor Literare Iași, reunește experiențele literare și de viață ale doisprezece autori ucraineni care, în fața terorii și a traumei cotidiene, au ales să se apere nu doar cu armele, ci și cu scrisul. Această colecție oferă cititorului român nu doar relatări despre război, ci și mărturii despre puterea literaturii de a păstra identitatea, memoria și umanitatea în vremuri în care acestea par amenințate.

Kateryna Babkina, Roman Budanov, Serhii Demciuk, Tamara Horiha Zernya, Aniuta Halperina, Olena Herasymyuk, Hanna Horodețka, Oleksandr Irvaneț, Pavlo Kazarin, Pavlo Matiușa, Valentyn Pospelov și Teia Sanina se fac auziți în paginile acestei cărți cu voci care combină curajul cu introspecția, durerea cu luciditatea, frica cu speranța. Unii dintre ei au luptat direct pe front, trăind primele zile ale războiului cu adrenalina și disperarea celor care se confruntă cu pericol mortal, în timp ce alții au ales să lupte prin cuvânt, transformând trauma în literatură și găsim în scris un mecanism de apărare al minții și sufletului propriu. Poveștile lor nu sunt ficțiune, ci fragmente de viață trăită zi de zi, în care fiecare detaliu, fiecare emoție, fiecare gest este încărcat de semnificație și de o autenticitate tulburătoare.

Cartea arată că mecanismele de apărare nu sunt doar reacții psihologice sau instincte de supraviețuire, ci și acte culturale și morale. Literatura devine spațiul în care trauma se transformă în mărturie, frica devine inteligibilă, iar curajul se reafirmă. Prin aceste texte, războiul nu mai este doar un conflict geografic sau militar, ci devine o forță care modelează conștiințe și suflete, redefinesc identitatea și solidaritatea într-o comunitate aflată sub presiunea existenței.

Fiecare pagină respiră frică, pierdere și incertitudine, dar și o forță nevăzută care se naște din cuvânt și din dorința de a supraviețui cu demnitate. În acest sens, cartea devine mai mult decât o simplă colecție de proză sau eseu; este un testament al prezentului ucrainean, un pod între literatura contemporană a Ucrainei și cititorul român, un apel la empatie și reflecție, o confirmare a faptului că literatura poate fi, în sine, o formă de rezistență. Lansată în cadrul Festivalului FILIT 2025, cartea capătă și dimensiunea unui eveniment cultural, un moment de întâlnire între realitatea dură a războiului și universul sensibil al cititorului care privește din afară, dar care este invitat să înțeleagă, să simtă și să învețe din experiența celor care trăiesc fiecare zi sub umbrele conflictului.

Povestirea Katerynei Babkina „Tot mai departe de malul cunoscut” este o relatare reflexivă și profund personală despre viața în timpul invaziei ruse în Ucraina. Autoarea descrie fuga din țară, dificultățile și temerile de la frontieră, dar și momentele mici de umanitate și bunătate care i-au susținut spiritul în fața pericolului. Prin amintiri pe care memoria le-a romantizat și netezit, Babkina explorează procesul de normalizare a durerii, fricii și traumei, precum și căutarea identității și a sensului în noua viață. Este o povestire despre supraviețuire, reziliență interioară și deriva constantă în necunoscut, unde malul familiar nu mai poate fi atins.

Povestirea lui Roman Budanov este un text autobiografic care combină traumele copilăriei, experimente muzicale și ororile războiului din Donbas. Autorul rememorează copilăria într-un sat minier, jocul „extazul câinesc”, teama față de muzica funerară și înregistrarea bizară a „Cântecului morților”, care i-a format percepția sunetului. Aceste experiențe timpurii de frică se intersectează cu ororile războiului modern: explozii, focuri de armă, drone kamikaze și moartea camarazilor. Budanov explică dorința sa de a scrie povești horror ca un mod de a transmite frica universală de necunoscut și de moarte, resimțită mai puternic în timp de război.

Povestirea lui Serhii Demciuk „Pește și soare” îmbină viața de zi cu zi de pe frontul din Donbas cu amintiri intime din copilărie. Prima parte descrie repararea unui tanc, ceață și raze de soare peste oraș, tensiunea și oboseala militarilor, haosul tehnicii și mediului înconjurător. A doua parte transportă cititorul în amintiri liniștite despre pescuit și bucurii mărunte, contrastând cu realitatea dură a războiului. Textul este încărcat de profunzime psihologică și simbolism, soarele și peștele reprezentând surse de speranță și liniște.

Povestirea Tamarei Horiha Zernia „Matiole” este un jurnal lirico-realist în care autoarea împletește amintiri din copilărie, experiențe personale și realitatea contemporană a războiului. Protagonista caută liniștea în haos, își amintește primele emoții din adolescență, se confruntă cu temerile și responsabilitatea față de copii în timpul conflictului. Textul este plin de detalii senzoriale, de mirosul florilor de matiole, de teamă, dar și de speranță, voință și credință în victorie.

Povestirea Aniutei Halperina „Memorie și iubire” este un jurnal în care autoarea descrie viața în timpul războiului prin experiențele personale: frică, neliniște, grijă pentru familie și sarcină. Este prezentată viața cotidiană sub bombardamente, organizarea adăpostului, căutarea de știri și menținerea contactului cu cei dragi în zonele ocupate. Tema centrală este iubirea – pentru copii, familie și țară – ca adevărat „adăpost” în vremuri de război. Autoarea îmbină cotidianul cu excepționalul, arătând cum războiul întărește umanitatea.

Povestirea Olenei Herasymyuk „Plimbare prin Kiev” este un jurnal literar personal al războiului. Autoarea conduce cititorul printr-un Kiev de dimineață după un bombardament masiv, împletind amintiri intime, experiența de voluntar medical și observații despre viața orașului. Prin imagini de fum, dărâmături și incendii, este ilustrat modul în care oamenii încearcă să supraviețuiască, să păstreze umanitatea și să găsească momente de liniște și frumusețe. Textul vorbește despre reziliență, speranță și aprecierea bucuriilor simple.

Povestirea Hannei Horodețka „Boriviter” spune povestea unei ghide turistice la Catedrala Sfânta Sofia, care conduce tururi, dar se trezește brusc în situații de război. Autoarea descrie evacuarea la Cernăuți, viața nouă în timpul conflictului și ajutorul acordat refugiaților. Punctul culminant este întâlnirea cu o femeie-refugiată din Mariupol, care restabilește legătura simbolică cu orașul natal. Pasărea fragilă „boriviter” (vânturel) devine simbol al puterii, rezilienței și capacității de a depăși dificultățile.

Eseul lui Oleksandr Irvaneț „Război de peste o mie de zile” descrie experiența autorului la începutul invaziei, în februarie-martie 2022, viața în zona de conflict din Irpin, evacuarea și teama refugiaților. Irvaneț compară războiul contemporan cu conflictele istorice, arătând cum războiul pătrunde cultura și conștiința și subliniază rolul cuvântului și al artei ca mijloace de rezistență. Textul combină note documentare, eseuri și poezie, transmitând evenimentele exterioare și trăirile interioare ale autorului.

Textele lui Pavlo Kazarin – observații de tip jurnal și eseistică despre război, unde prin imagini concrete – o fată din satul Oзера, un bărbat pe o clădire distrusă, militari la puncte de control – sunt prezentate curajul, umanitatea și capacitatea de a găsi bucurii chiar și în tragedie. Kazarin dezvăluie psihologia războiului, disciplina, adaptarea la incertitudine și eroismul militarilor ucraineni, combinând documentarul cu profunzimea psihologică și atenția la detaliile cotidiene.

Povestirea lui Pavlo Matiușa „Ihorik” spune povestea unui băiat de opt ani care a trăit războiul, evacuarea și bombardamentele. Prin descrierea fricii, a pierderii casei și a faptelor eroice ale lui Ihor, autorul arată curajul, răbdarea și puterea spiritului copiilor. Comportamentul lui Ihor influențează adulții, inclusiv naratorul, care ulterior se înrolează în armată. Textul subliniază importanța memoriei, a umanității și a sprijinului reciproc în timpul războiului.

Povestirea lui Valentyn Pospelov „Prezent” este o relatare intimă despre întâlnirea a două persoane într-un bar, unde timpul și spațiul par să se oprească. Personajul principal – fost militar – poartă un dialog interior cu o femeie care îl înțelege fără cuvinte. Prin replici, tăcere și amintiri despre război se dezvăluie apropierea psihologică, singurătatea și traumele. Textul explorează observația, prezența și conexiunea umană după război.

Povestirea Teiei Sanina „Vizită nocturnă” spune povestea unei femei care fuge cu familia de război de la Kiev spre vestul Ucrainei. Protagonista trăiește oboseala, teama și neliniștea după bombardamente și încearcă să restabilească liniștea, având grijă de copii. Un incident nocturn neașteptat cu lilieci arată importanța sprijinului și a apropierii. Textul combină viața de zi cu zi, frica războiului și momentele de calm și căldură.

Aceste texte au fost create în condiții de conflict activ și pericol zilnic, adesea sub bombardamente sau direct pe front, ceea ce le conferă nu doar valoare artistică, ci și documentară. Autorii transmit experiența personală a războiului, frica, oboseala, durerea și pierderile, demonstrând în același timp reziliență, curaj, voință și capacitatea de a păstra umanitatea în cele mai extreme condiții. Ei surprind viața cotidiană, temerile și faptele eroice ale civililor și militarilor, descriu evacuările, îndatoririle zilnice, momentele de liniște și apropiere, precum și momentele simbolice care sprijină speranța și echilibrul interior. Cuvântul devine pentru acești autori un front și un mijloc de rezistență, un mod de a supraviețui traumei și de a transmite experiența altora. Prin imagini literare ale războiului, detalii documentare și profunzime psihologică, ei creează un cronotop unic, în care viața și moartea, frica și speranța, cotidianul și eroismul se împletesc. Toate aceste texte demonstrează că scriitorii ucraineni nu doar descriu războiul, ci îl trăiesc, luptă și supraviețuiesc în timp real, combinând rezistența de pe front cu cuvântul creativ, care devine mărturie a timpului, memorie și speranță pentru cititori.

Stepan TRAISTA